

FOUDGUM, DE MARIAKERK

Bouwgeschiedenis en exterieur

De oorspronkelijk aan Maria gewijde kerk staat op een grotendeels afgegraven terp. Omstreeks 1200 werd een kerk gebouwd van grote bakstenen (kloostermoppen). Alleen in de oostmuur van de toren zijn daarvan tot het galmgat nog delen bewaard gebleven. De toren maakte deel uit van een zogenaamd gereduceerd westwerk, waardoor de toren in het schip was opgenomen en de westelijke muur van het schip en van de toren samenvielen. In de noord- en zuidmuur van de toren zijn nog de dichtgezette bogen te zien van de verbindingen tussen het torenlichaam en de zijruimten. Door verzakking van de toren naar het westen waren in de 15de eeuw herstelwerkzaamheden nodig. De westelijke torenmuur werd herbouwd met afbraakmateriaal, waarbij de toren werd verhoogd en van nieuwe galmgaten voorzien. In 1755 waren nog eens werkzaamheden aan de toren noodzakelijk. Waarschijnlijk is toen de westzijde bemetseld met nieuwe steen en zijn nieuwe topgevels aangebracht. Het jaartal 1753 is met muurankers in de topgevel aangegeven. Dankzij deze werkzaamheden staat de westgevel loodrecht! de oostgevel hangt nog steeds scheef in westelijk richting. De toren is laatstelijk gerestaureerd in 1977. In de toren hangen twee klokken. De grote klok dateert uit 1595, was gewijd aan Maria, de patrones van de kerk, en bevat een Mariamonogram met een randschrift in vroeg-gotische letters. De kleine klok is in 1732 hergoten door Jan Nicolaas Derck uit Hoorn. Op de klokkenzolder staat het handgesmede uurwerk uit 1640. Het is tegelijk met de toren in 1977 gerestaureerd en geautomatiseerd. Wijzerplaten zitten boven het galmgat in de westelijke en oostelijke torenmuur. De twee keien die in de toren liggen zijn afkomstig uit de fundamenten op de hoeken van het westwerk van de voormalige, middeleeuwse kerk.

In het begin van de 19de eeuw bleek de toestand van de toren nog goed en stabiel te zijn. De kerk daarentegen verkeerde in een slechte en bouwvallige staat. Met voortvarendheid werd begin 1808 de sloop van de kerk aanbesteed en al op 2 mei 1808 werd de eerste steen gelegd van het nieuwe kerkgebouw. Dat gebeurde door Boukje Gosses, oud twee jaar en ruim vier maanden, dochtertje van kerkvoogd Gosse Thomas. De noord- en zuidmuur zijn gebouwd op de fundamenten van de vorige kerk. Het schip is vier traveeën diep en de sluiting is driezijdig. De muren van het schip zijn aan de westzijde en op de hoeken van de sluiting geleed door smalle lisenen. Het schip heeft aan beide zijden drie rondboogvensters en de sluiting aan weerszijden een. Boven de ingang, aan de noordzijde, bevindt zich de gedenksteen ter gelegenheid van de eerste steenlegging. De ingang heeft een dubbele deur in een houten kozijn met een halfrond bovenlicht. Aan de zuidzijde heeft eenzelfde ingang gezeten, die later is gedicht, met behoud van het bovenlicht voor verlichting van de voorkerk.

Interieur

Aan de schuine wand in de voorkerk de oostelijke torenmuur, is nog duidelijk te zien hoezeer de toren vóór 1500 uit het lood stond. Het schip wordt overdekt door een houten tongewelf op een verbrede voorlijst, die steunt op trek balken met geprofileerde sleutelstukken. In de houten wand onder de galerij bevindt zich de dubbele toegangsdeur met rondboog, die wordt geflankeerd door ionische pilasters met daarboven een kroonlijst en een tandlijst. De galerij wordt aan de voorzijde afgesloten door een balustrade. De inrichting van de kerk is naar het oosten gericht. De kuip van de eikenhouten preekstoel, met op de hoeken smalle gecanneleerde ionische pilasters, dateert uit het begin van de 17de eeuw. Het achterschot en het klankbord zijn vermoedelijk in de 18de eeuw aangebracht en de trap met leuning misschien in 1808. De preekstoel steunt op een houten kolom met voluten. Het koperen doopbekken rust op een houten standaard. Het waarschijnlijk in 1808 vervaardigde doophek met toegangsdeurtje is aan de bovenzijde open gewerkt met balusters. In het middenpad liggen enkele grafzerken uit de 18de eeuw. De vijf olielampen zullen omstreeks het begin van de vorige eeuw zijn aangeschaft.

Al bij de bouw van de kerk in 1808 moet aan de westkant van het interieur een galerij zijn aangebracht. Daarop werd pas meer dan een eeuw later, in 1924, een orgel aangebracht. Het is een kabinetorgel dat - naar aangenomen wordt - omstreeks 1775 is gebouwd door de Amsterdamse orgelmaker J.E. Hageman. Het werd in 1909 geplaatst in de vrije evangelische kerk in Leeuwarden en was toen afkomstig uit de doopsgezinde kerk van Enkhuizen. Na de bouw van een nieuw orgel in de vrije evangelische kerk in Leeuwarden werd het kabinetorgel aan de kerk van Foudgum verkocht. De kas vertoont ornamentiek in rococovormen en Lodewijk XVI stijl. Het orgel werd in 1989 gerestaureerd door Orgelmakerij Bakker & Timmenga uit Leeuwarden, waarbij de kas weer van deuren werd voorzien. De dispositie is als volgt:

Fluit Travers 16' (discant), Prestant 8' (discant), Holpijp 8' (bas/discant), Viola 8' (discant), Prestant 4' (bas/discant), Fluit 4' (bas/discant), Octaaf 2' (bas/discant), Sifflet 1' (bas), Terts 1 ³/₅' (discant).
Klavieromvang:C-f3.

Ds. François HaverSchmidt

Van 1859 tot 1862 was ds. François HaverSchmidt predikant van Foudgum en Raard. François was geboren op 14 Februari 1855 in Leeuwarden. als zoon van de apotheker en wijnhandelaar Nicolaas Theodorus HaverSchmidt en Geeske Bekius. Hij was de zesde van zeven kinderen. Hij volgde het gymnasium in Leeuwarden en studeerde van 1852 tot 1858 theologie in Leiden. Die periode beschouwde hij later steeds als de mooiste en gelukkigste van zijn leven. In juli 1859 deed hij intrede in zijn eerste gemeente Foudgum en Raard. In Foudgum bewoonde hij alleen de pastorie, die er nog staat, aan de noordkant van de kerk. Hij voelde zich er vaak eenzaam en niet echt thuis. Als predikant was hij een aanhanger van het "modernisme". HaverSchmidt had een melancholieke, sentimentele en depressieve inslag. Al jong had hij aanleg voor dichten, die hij vooral in zijn studententijd verder ontwikkelde. Onder het pseudoniem Piet Paaltjens heeft hij als dichter naam gemaakt, vooral met zijn bundel "Snikken en grimlachjes". Zijn gedichten kenmerken zich door zwaarmoedigheid en sentimentalisme, maar ook door ironie, parodie en humor. Belangrijke thema's zijn verder liefde en doodsverlangen. In 1862 vertrok hij naar Den Helder, waar hij in 1863 trouwde met Jacoba Johanna Maria Osti. Hij bleef maar anderhalf jaar in Den Helder, waarna hij predikant werd in Schiedam. Daar werden drie kinderen geboren. Het tweede kind, een zoontje, overleed, nog geen twee jaar oud. Dat sterfgeval greep hem zeer aan. Hij ondervond veel steun van zijn echtgenote, een evenwichtige vrouw. Zijn sombere, melancholieke aard verliet hem niet, hoewel hij ook heel vrolijk en geestig kon zijn. Steeds vaker kreeg hij last van depressies en hij werd geobsedeerd door de dood en door zelfmoord. Na het overlijden van zijn vrouw in 1891 ging het steeds slechter met hem. Op 18 januari 1894 maakte hij zelf een eind aan zijn leven.

In de kerk zijn enkele boeken van en over ds. HaverSchmidt uitgestald, alsmede enkele foto's en documenten.

Op het kerkhof, in de noordwestelijke hoek tussen de toren en het schip van de kerk is in 1994 een gedenkteken voor Frangois HaverSchmidt geplaatst. Het is vervaardigd door de uit Dokkum afkomstige kunstenaar Hillie van der Gang. Het kunstwerk bestaat uit een sculptuur van koper en stelt een gebroken hart en twee gezichten voor met daarop een boek.

T.E. van Popta
2010